

11-F-15

naš křesťanský
Bono .

11-F-15

UNIV. PROF. DR. JUR. JAN KAPRAS:

KNÍŽE VÁCLAV SVATÝ

(K TISÍCILETÍ ČESKÉHO STÁTU.)

3651-I

dyž za ustupujícím mořem germánských kmenů valilo se do střední Evropy z východu moře kmenů slovanských, zabrali Slované také naše země spolu se sousedními krajinami na severu a na jihu a převalili se přes ně ještě dále na západ. Je velmi sporné, kdy k usazení se Slovanů ve střední Evropě došlo. Odhady kolísají pro naše krajiny od doby narození Kristova až do sedmého století po Kristu. Jisto jest, že v sedmém století Slované v Čechách a na Moravě, žijící v primitivní organizaci drobných kmenů, dostali se do styku s Avary, podleh-

ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA
PRÁVNICKÉ FAKULTY
STARÝ FOND

Č. inv.:

01468

nuvše někde více někde méně jejich moci. Pravděpodobně z odporu proti krutému panství avarskému vzniká v první polovici sedmého století u Slovanů těch první větší, třebaš přechodná říše Sámova, jejíž tvůrce byl cizího, snad franského původu. Byla to velká říše, jejíhož rozsahu ani středu dobře neznáme. Ohrožován na jedné straně Avary, na druhé franskou říší, jejíž hranice šinula se v této době zase zvolna na východ, pohlcující všechny slabé předvoje slovanské posunuté dále na západ, nepřetrval stát Sámův svého tvůrce, jako každý typ říše držené pohromadě pouze osobou svého vládce.

Slované čeští a moravští vrátili se ještě na dvě století v primitivní své poměry drobných jednotek. V první polovici devátého století vzniklo nové středisko státní organizace na Moravě, kolem jejichž rozšířených hranic třem generacím Mojmirů podařilo se vytvořit stát, který mohl v době svého největšího rozkvětu za Svatopluka pokusit se s úspěchem o odpor i proti říši franské. Také říše velkomoravská, nemajíc žádné pevné vnitřní souvislosti a organizace, rozpadla se, jakmile nastoupili po silném Svatopluku slabí jeho synové. Slovanské kmeny v Čechách, které k ní také patřily, odtrhly se hned po smrti Svatoplukově a přiklonily se k říši franské (895).

V Čechách samých po roce 800, hlavně pod tlakem a nebezpečenstvím franským na západě země,

vznikaly organizace spojující z důvodů vojenských a obranných několik drobných kmenů ve svazky kmenové. V čele jich býval kníže, ne již patriarchální, jako tomu bývalo dříve, nýbrž samovládce vystupující jako soudce, vůdce, kněz a vládce, opírající se o svou šlechtickou družinu. Podobný svazek kmenový vznikl také ve středu země kolem kmene Čechů se středem v Praze, další na východě země u Zličanů se středem na Libici. Obě tato střediska přitahovala pak zvolna další skupiny sousedních kmenů k sobě.

Je pravděpodobno, že buď všechny anebo alespoň téměř všechny kmeny v Čechách tvořily za Svatopluka součást jeho říše velkomoravské, při čemž kníže Čechů Bořivoj s chotí Ludmilou podle tradice přijal na Moravě křest, jako to již před ním v Řezně byla učinila některá česká knížata západní. Ba dokonce se zdá, že Svatopluk zbaviv Bořivoje trůnu vládl nějakou dobu u Čechů bezprostředně. Po smrti Svatoplukově vládli tu však již zase synové Bořivojovi, Spytihněv a Vratislav, oba krátce po sobě.

Spytihněv to také byl, který s jinými knížaty českými, a to jako přední z nich, požívající u ostatních zvláštní vážnosti a jisté přednosti, přiklonil se roku 895 k říši franské a musil proto podstoupit boje se zbytkem říše velkomoravské. Při té příležitosti přivedl také Spytihněv po prvé do středu Čech vedle dosavadních křesťanských kněží

slovanských i první kněze latinské, a založil tu, podobně jako později i bratr jeho Vratislav, několik kostelů křesťanských.

Při smrti knížete Vratislava (921), který s úspěchem hájil také na východě své panství proti útokům Maďarů, snažících se přes rozvrácenou Moravu vniknouti i do Čech, bylo sjednocování země české teprve v počátcích. Křesťanství zatlačovalo tehdy u nás pohanství, avšak o vládu v něm zápasil v zemi východ se západem. Nerozřešen byl také poměr vznikajícího státu českého k západnímu mocnému sousedu, říši římsko-německé, které snad již od dob Karla Velikého nejprve západní a později i ostatní kmenové čeští platili poplatek neznámé výše.

Rozřešiti tyto základní otázky českého státu zůstalo synu Vratislavovu, knížeti Václavovi, který byl při smrti svého otce asi čtrnáctiletý. Kratičká poměrně doba vlády tohoto knížete přinesla pak skutku pevný základ novému českému státu.

Kníže Václav neujal se vlády hned při smrti svého otce, nýbrž několik let vládl za něho matka jeho Drahomíř. Poměry v rodícím se českém státě za této doby snad nejlépe jsou charakterisovány tím, že Drahomíř, patrně ze ziskuchtivosti, aby zmocnila se velikého jmění své tchýně a babičky Václavovy Ludmily, dala ji uškrcením odstraniti. Nebyl to patrně za dřívějších dob pohanských žádný zvláštní zjev, protože ani v této době pře-

chodu z pohanství do křesťanství nedovídáme se o žádném mimořádném odporu, který by čin ten byl vyvolal, jen o zděšení nad ním se děje zmínka. Bezvýsledná výprava vévody bavorského Arnulfa, roku 922 do Čech podniknutá, připomíná nerozřešený problém k říši německé, kde po nastoupení Jindřicha I. (919) začali východním hranicím věnovati zase zvýšenou pozornost.

Když pak kníže Václav ujal se osobně vlády — asi roku 923 nebo 924 — byla země rozvrácena i vnitřními spory, pravděpodobně také s knížaty zlickými, jichž panství kolem Libice vzrůstalo zabírajíc čím dál tím více území na východě a na jihu Čech. Zlická knížata, kterým podle nejmocnějšího známého zástupce rodu říkáme obyčejně Slavníkovci, uznávala asi již v této době jistou závislost na knížatech pražských, nicméně zachovávala si značnou moc a vliv.

Knížeti Václavovi podařilo se však nejen spory tyto ukliditi, nýbrž položiti trvalý základ k dalšímu soustředování kolem Prahy jako střediska nové duchovní kultury země. Není tím řečeno, že by Václav byl sjednocení to úplně dokončil. Za něho však velmi podstatně pokročilo, bylo připraveno a umožněno to, co potom Boleslav I. ve čtrnáctiletých bojích s říši německou uskutečnil, zbaviv se všech polozávislých českých knížat a ponechav jen rozřešení knížecího dualismu Praha-Libice svým nástupcům.

Usnadněno to bylo změnou, která za knížete Václava a jeho přičiněním vznikla v základech české kultury tehdejší.

Není sice pochyby, že již všichni tři předchůdcové Václavovi — Bořivoj, Spytihněv a Vratislav — byli křesťany, avšak Václav byl prvním knížetem na českém trůně, který určitě od svého narození v novém náboženství byl vychován. Zdá se ovšem také, že sběhem vnějších okolností, vnitřní dispozicí a zvláště přičiněním jeho báby Ludmily křesťanství našlo u něho zvláště příznivou půdu. Proti starší době pohanské křesťanství znamenalo tehdy značný pokrok, neboť prohlubovalo a obohacovalo novými prostředky dosavadní kulturu a zjemňovalo mravy národa. Že na mladého knížete hluboce působila také středověká mystika křesťanská, je nesporné, i když nesmíme věřit všemu, co nám o tom vyprávějí legendy, neboť u nich bylo snahou knížete Václava podle své potřeby básnicky zidealizovati.

Jisto jest, že kolem osoby nového knížete se skupila se značná družina křesťanských kněží, zatlačujíc do jisté míry dosavadní družinu šlechtickou, která se proto cítila odstrčena a jsouc nespokojena s novými poměry, hledala opory u mladšího bratra Václavova Boleslava. Tento přesun znamenal však současně odklon od hrubé kultury starší, kterou nesporně laický, sotva pokřesťený živel tehdejší šlechty u nás znamenal a přichýlení

se k jemnější kultuře, jejímž nositelem a šířitelem křesťanský kněz v těchto dobách i u nás byl. V primitivním státě tehdejším byla to změna hluboká, jeho politika nabyla tím zcela nového rázu.

Současně však vzrůstá za knížete Václava vliv latinských kněží proti dosavadním kněžím slovanským. Spor nebyl však vlastně sporem mezi latinou a staroslovanštinou jako jazyky bohoslužebnými, nýbrž sporem o přiklonění se k východu nebo k západu v celé kultuře. Památky z té doby zachované ukazují, že u nás tehdy převládala kultura východní, převahou byzantská, třebaž k nám příchod křesťanství se dál skoro současně z obou stran. Kníže Václav to byl, který ať vědomě anebo instinktivně přiklonil se k latinským kněžím a tím ke kultuře západní, která ukázala se později jako daleko cennější, mocnější a dalšího vývoje a pokroku schopnější. Tím přiblížil se stát Václavův západní civilizaci, stal se součástí západního kulturního celku, ve kterém podařilo se mu v dalším vývoji velmi pronikavě se vyvinouti a uplatniti. Zevně jeví se vítězství západu nad východem u nás v novém románském slohu, ve kterém jako první stavbu staví kníže Václav na pražském hradě basiliku sv. Víta, největší tehdejší chrám český, odkloniv se od dosavadních vlivů byzantských a nordických.

Nastavší změnou nezmizel ovšem starý ráz a duch úplně. Ani vláda knížete Václava neudělala

z národa naráz ideální křesťany, u kterých by staré zvyky a mravy zmizely nadobro. Sám kníže Václav, ačkoli byly mu vytýkány mnišské mravy a mnišská společnost, nevyhýbal se ani řešení státních věcí, ani pitkám a hlučným zábavám, jak je dvorský život tehdejší přinášel sebou. Kníže Václav nebyl také nijak tělesně zakrnělý mnich, nýbrž silný, dobře vyvinutý mladý bojovník, který tělesnou silou vynikal dokonce nad svého bratra Boleslava. To ukazuje, že nemohl se věnovati jen studiu ducha, jak se někdy vykládalo, nýbrž že musil i vojenskému a rytířskému cvičení těla věnovati mnoho péče.

Knížeti Václavu podařilo se nejen položit základ k vnitřnímu přerodu státu, nýbrž rozhlásiti jeho pověst jako dobrého křesťanského státu i v cizině. Tím vzata byla politická záminka k zasahování říše římsko-německé do vnitřních otázek českých. Proto když Jindřich I. podmaniv si mnohé Slovany polabské přitáhl roku 929 do Čech a pronikl až ku Praze, bez větších nesnází uspořádána byla také otázka poměru českého státu k říši římsko-německé tak, že k dosavadnímu poplatku přibyl osobní poměr manský knížete českého k vládci říše římsko-německé. Tímto kompromisním řešením, které ponechávalo vnitřní samostatnost českého státu, nebylo sice vyloučeno, aby v budoucnosti nevzešly o věc nové spory, nicméně byl tu položen základ, na kterém s jistými změnami poměr ten byl pak řešen po mnohá staletí.

Není pochyby, že jen tomuto kompromisnímu řešení knížete Václava jest děkovati, že český národ uchránil se osudu Slovanů polabských a zachoval se ve vlastním státě, ačkoliv byl jako výspa po všechna další století vražen nejen do římsko-německé říše, nýbrž přímo do území německého národa.

Svému státu dal však kníže Václav do vínku i základ samostatného hospodářského rozvoje tím, že razil první domácí minci, český denár. Stát český byl tím osamostatněn od dosavadní měny cizí a byl i v této věci uveden mezi státy kulturní.

Význam krátké vlády knížete Václava Svatého jest tedy v tom, že

1. položila základ k vnitřnímu sjednocení státu českého;
2. rozřešila poměr českého státu k říši římsko-německé;
3. přiklonila stát i národ český k západní kultuře;
4. položila základ k hospodářské samostatnosti utvořením české měny.

Proto padá-li roku 929 kníže Václav rukou bratra svého Boleslava, žádostivého trůnu a stavějícího se proto v čelo oposice, nepadají tím základy jeho zdravé politiky. Boleslav sám byl nucen dříve nebo později vrátiti se úplně k politice bratrově.

Nejprve jeví se to v politice přikloněním k západní kultuře a ke křesťanství latinskému s jeho vlivem na veřejný život státní. Padají-li s knížetem Václavem jeho kněžští rádcové, nastupují na jich místo jiní latinští kněží a nejvýše v rozsahu jich vlivu jest snad jisté obmezení. Sjednocení země Boleslavem bylo ukončeno až na Slavníkovce. Česká měna denárová Boleslavem byla dále budována. V poměru k říši římsko-německé pokusil se sice Boleslav původně o řešení jiné, avšak po čtrnáctiletém zápase nucen byl spokojiti se s kompromisní formulí bratrovou.

Kníže Václav zpečetil svou krví ideje, za kterými šel. Úcta a zbožňování jeho památky šíří se rychle doma i za hranicemi, takže sám Boleslav dává roku 932 převésti tělo jeho ze Staré Boleslavi slavnostně do Prahy. Lid vzhlíží ke knížeti Václavovi jako k mučedníku pro víru a vytvořuje si z něho v krátké době nejen světce, nýbrž přímo patrona a ochránce českého státu. Osoba svatého knížete Václava stává se zástupcem české národní myšlenky, v něm stělesňuje národ své představy o českém vzoru vládce a knížete.

Proto ocitá se kníže svatý Václav od XI. století na českých mincích, ve XII. století na české pečetě královské a ve XIII. století nejprve na pečetě zemské a potom na pečetě zemského soudu. Neboť on jest tehdy již celému národu nejen dědicem české země, nýbrž i strážcem pořádku a

práva v ní. Když pak za Otty Braniborského po smrti Přemysla II. dolehl krutě osud na český stát a český národ, utíkal se lid o útěchu ke knížeti svatému Václavovi, doufaje v jeho pomoc a čerpaje z něho sílu. Tehdy vznikl počátek velebného chorálu svatováclavského, který v pozdějších nebezpečných dobách, zvláště v době husitské, byl ještě doplněn a rozšířen, takže stal se národní hymnou tehdejší nejen u katolíků, nýbrž i u husitů. Kopí svatého Václava tvoří v starých dobách součást korouhve státní nošené v čele českého vojska. Zavedl-li Václav II. královské pasování na rytíře mečem svatováclavským, vyvrcholil Karel IV. úctu k svatému Václavu tím, že královskou korunu českou, symbol českého státu, světil ochraně jeho, takže stala se korunou svatováclavskou.

Kníže svatý Václav zůstává však dědicem a patronem země české i českým husitům a Českým bratřím, jeho úcta neklesá ani v těchto dobách. Pouze německé luteránství není ideí svatováclavské příznivé. Když však nastává útisk pobělohorský a úpadek českého státu, svatý Václav stává se zase nadějí a útěchou porobeného národa právě tak, jako jí byl před dávnými staletími v době útisku braniborského a v bojích husitských. Národ probuzený z úpadku pobělohorského znovu se hlásil k svatému Václavu, jako ke svému patronu a ochránci. Dokonce i v politickém boji státo-

právním idea svatováclavská nejednou měla svůj význam stávajíc se ideou národní.

V obnoveném českém státě vzpomínáme dnes nejen tisíciletého trvání státu našeho, nýbrž i knížete Václava Svatého, jako tvůrce zdravých základů našeho státu, který památkou svou pomáhal budovati stát ten v dobách slavných, a posiloval víru v budoucnost našeho lidu v dobách zlých. Kníže Václav Svatý byl za života první náš státník velkého slohu, a nebylo státníka u nás, který by tolik byl vykonal pro náš stát a národ i po smrti, jako kníže Václav Svatý.

Ke knížeti Václavu Svatému může celý náš národ vzhlížeti právě tak s úctou, jako ctí všichni Francouzové bez rozdílu přesvědčení Pannu Orleanskou. Kníže Václav stal se světcem a patronem státu z vůle celého českého národa, a úcta k němu a k jeho ostatkům rozšířila se i daleko za české hranice.

Ctí-li pravověrný katolík knížete Václava jako svého svatého, ctí v něm nekatolický svět český velikého českého státníka zcela mimořádného významu, spolu však vzácného člověka, na svou dobu neobyčejně pokrokového, plného ušlechtilých snah a humanních ideí. Proto schází se k úctě památky knížete Václava Svatého všechn náš lid bez rozdílu přesvědčení politického a náboženského, pokud jest mu věc národa a státu nad zá-

jmy stran, anebo pokud nestaví se přímo nepřátelsky proti zájmům svého státu.

Lid český i slovenský vzpomíná památky knížete Václava, vzpomíná jeho zásluh za života i po smrti. Bude-li kníže Václav našemu lidu vzorem práce pro zachování těžce obnoveného státu našeho, pak splněna bude prosba, s kterou předkové naši obraceli se na svého patrona:

„Nedej zahynouti nám ni budoucím“.

Z literatury: Kalousek, Obrana knížete Václava Svatého 1901. — Pekař, Die Wenzels- und Ludmilalegenden 1906. — Stejskal, Svatý Václav 1925. — Nägle, Der heilige Wenzel 1929. — Hrejsa, Sv. Václav ve světle pravdy 1928. — Novotný, Tradice svatováclavská 1928. — Stloukal, Sv. Václav a svatováclavská idea v našich dějinách 1929. — Dvorník, Život svatého Václava (také francouzsky, německy, slovensky) 1929. — Novotný, Český kníže Václav Svatý 1929. — Pekař, Svatý Václav 1929.